

Výukový materiál zpracovaný v rámci operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Registrační číslo: CZ.1.07/1. 5.00/34.0084

Šablona: III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

Sada: 8 B

Číslo: VY_32_INOVACE_MOV_3ROC_20

Převodovky - I.

Předmět: **Nauka o konstrukci a údržbě**

Ročník: 3. ročník

Klíčová slova: převodovka, hnáný a hnací hřídel, ložiska,
předřazená převodovka, základní převodovka

Anotace: Seznámit studenty s druhy převodovek a jejich
činnosti v převodném ústrojí automobilu.

Jméno autora: Peter Butkovič

Adresa školy: Střední škola zemědělská, Osmek 47,750 11 Přerov

Převodovky

Převodovky jsou převodná ústrojí, které umožňuje změnu velikosti, popřípadě i dlouhodobé přerušení přenášeného točivého momentu. Za tím účelem obsahuje převodovka převody, tzn. ústrojí, které umožňuje změny převodového poměru.

Účelem převodovek je :

- rozdělení rozsahu jednotlivých převodových stupňů, aby bylo optimálně využito průběhu točivého momentu užitého motoru (stupně mezi převodovými stupni);
- plynulé řazení, tzn. zařazování vyššího i nižšího převodového stupně za všech provozních podmínek aniž by bylo nutné řazení s meziplynem (zabezpečují synchronizované stupně);
- klidný chod převodů (tzn. bez vibrací) a bezhlučný (zabezpečují čelní kola se šikmým ozubením);
- zajistit odstraňování ocelového otěru elektromagnetickou zátkou;
- zajistit těsnost navenek, a to jak u průchozích hřídelů, tak i všech spojů;
- kromě do předu převodových stupňů zajistit i jeden zpětný chod;
- dokonalá přístupnost jak nalévacích, tak vypouštěcích otvorů;
- dokonalé mazání všech spolupracujících částí i za dlouhodobého běhu na stejný převodový stupeň.

Druhy provedení převodovek

Podle způsobu převodu hnací síly

- mechanické převodovky s ozubenými koly
- hydrodynamické měniče momentu

Podle druhu mechanických převodů

- převodovky s čelními ozubenými koly
- převodovky s planetovými převody

Podle stavby

- jednoduché základní převodovky
- převodovky s předřazeným pŕlicím převodem
- převodovky s rozsahovou redukcí
- převodovky s předřazeným převodem a s rozsahovou redukcí

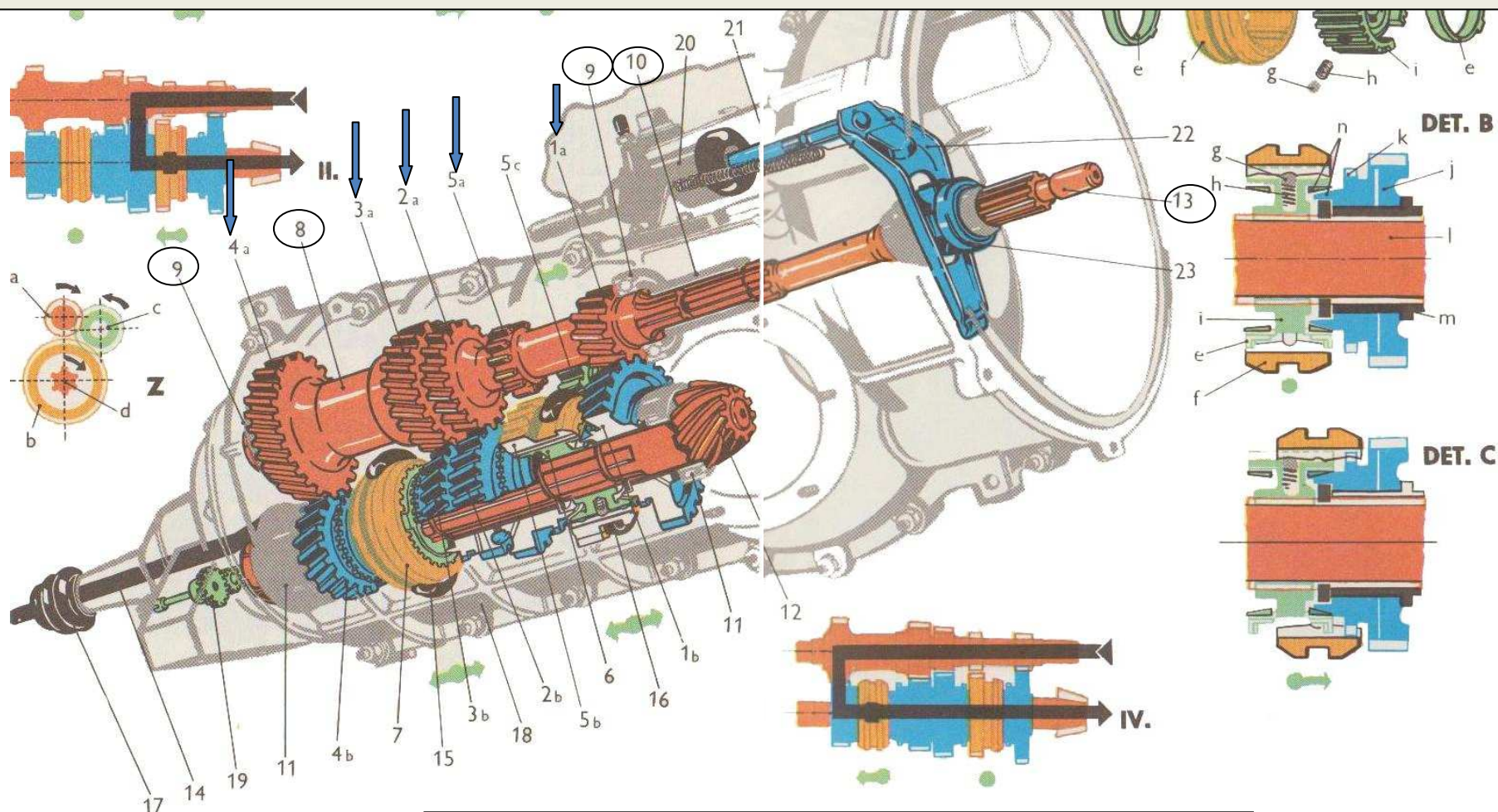
Podle provedení řadicích spojek

- nesynchronizované převodovky
- synchronizované převodovky

Podle řazení

- převodovky řazené přímo
- převodovky řazené s převodem
- automatické převodovky

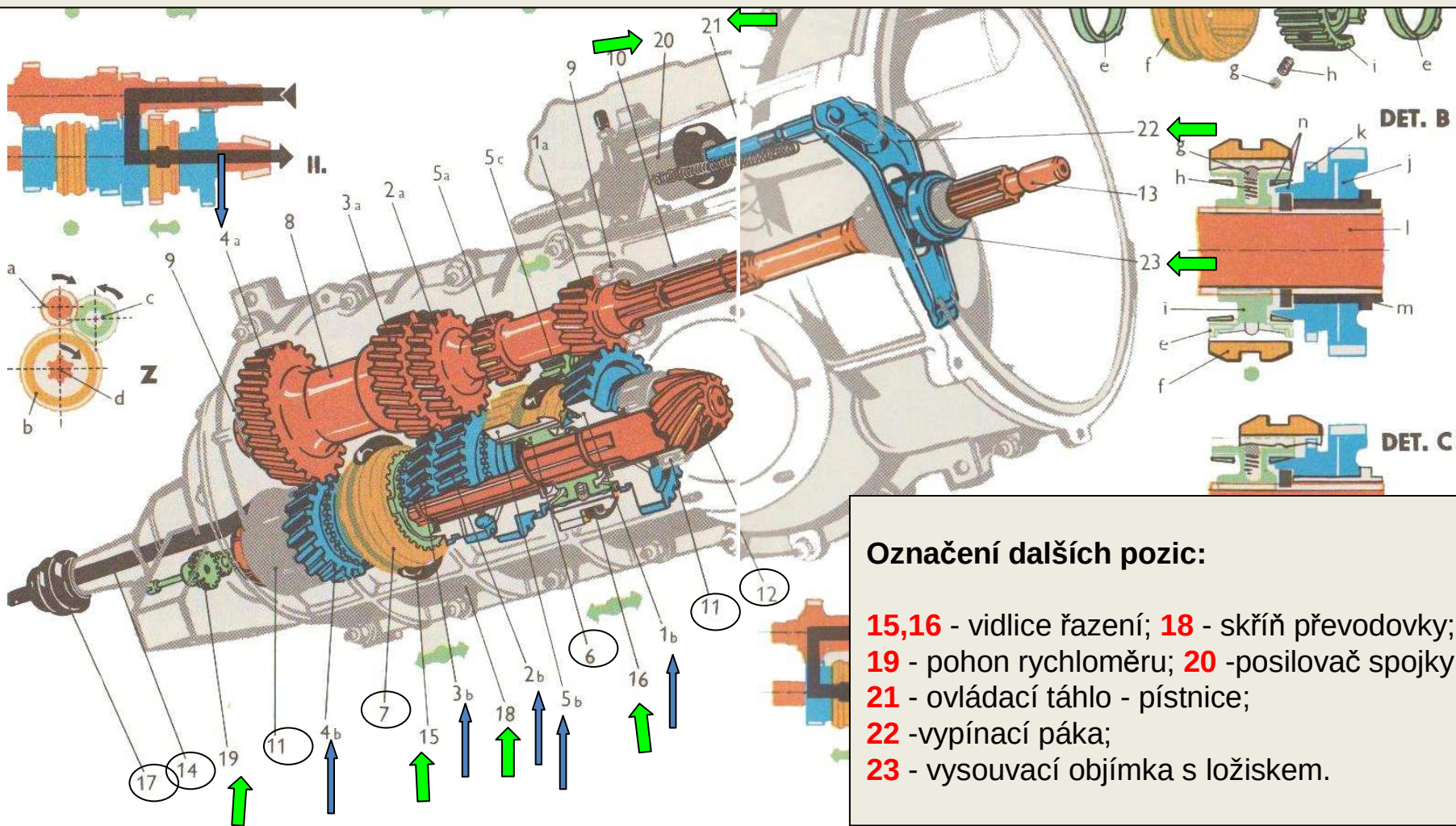
Převodovka osobního automobilu je druhem předlokové převodovky, tzn., že je opatřena hřídelem - předlohou (tzv. stromečkem). Točivý moment se přenáší od motoru pomocným **hřídelem spojky 13** (nesoucím spojkový kotouč) a **objímkou 10** na **hnací předlohový hřídel 8** převodovky. Na hnacím hřídeli jsou pevná ozubená kola se šikmým ozubením pro chod vpřed: **1a, 2a, 3a, 4a** a kolo **5a** s rovnými zuby pro zpětný chod. Hřídel je uložen v **kuličkových ložiskách 9**.

Popis převodovky osobní vozidlo

S ozubenými koly hnacího hřídele jsou v trvalém záběru kola výstupního hnaného hřídele: **1b, 2b, 3b** a **4b**, volně otočná na hřídeli, který na svém pravém konci nese pastorek **stálého převodu 12**. Pastorek je uložen v **ložiskách 11**. Zadní konec nese soukolí rychloměru. Kromě toho mezi ozubenými koly 1. a 2., jakož i 3. a 4. převodového stupně jsou na drážkách uloženy **synchronizační spojky 6,7**, z nichž přední **6** nese na objímce čelní kolo pro zpětný chod. Zadním nástavkem prochází **řadicí tyč 14**, těsněná **pryžovou manžetou 17** k ruční řadicí páce.

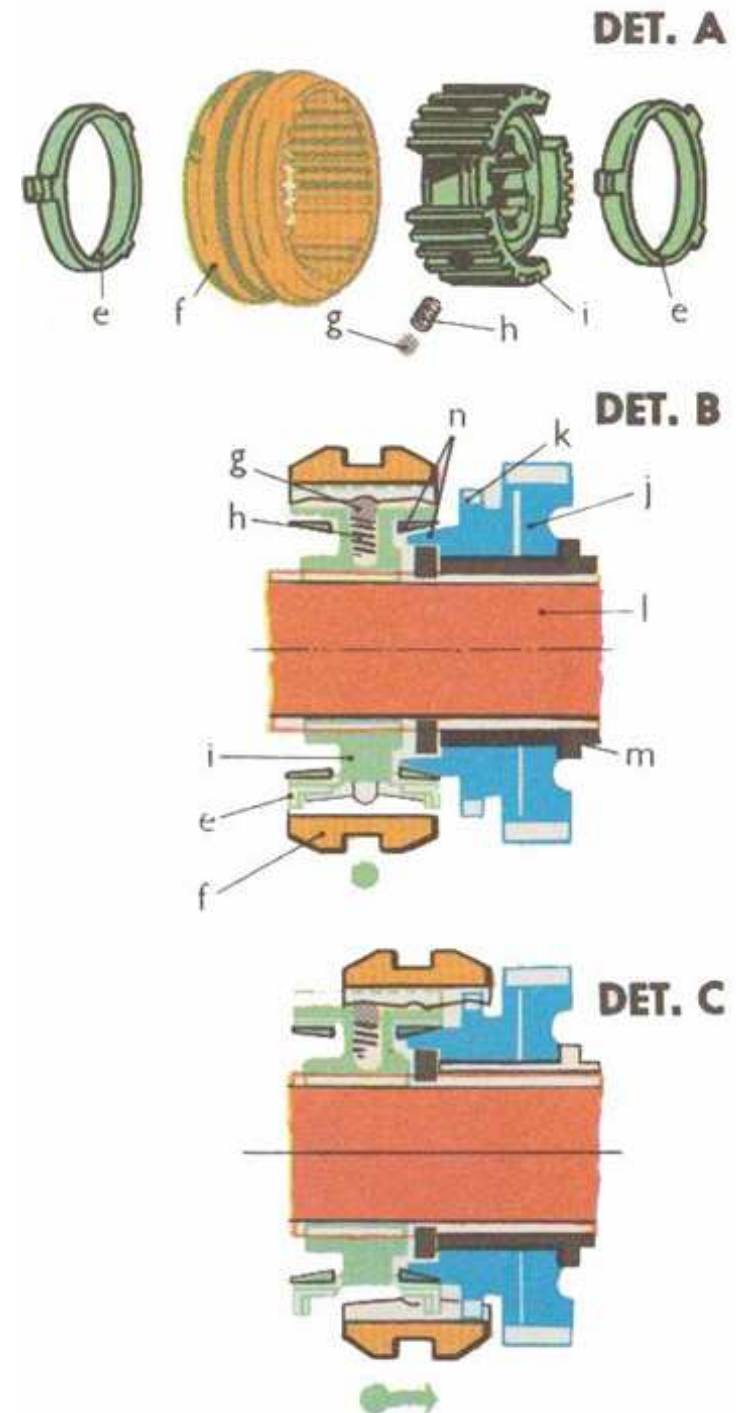
Synchronizační spojky (detaily A, B, C) se skládají v podstatě ze tří částí: z **jádra**, **objímky** a **synchronizačního (třecího) kroužku**.

Jádro i je svým vnitřním drážkováním suvně uloženo na **hnaném výstupním hřídeli l**. Vnější válcová část jádra má na svém povrchu drážkování pro **objímku f**. Drážkování je na třech místech (po 120 °) vyfrézováno ve větší šířce, než je šířka unášече **synchronizačního kroužku e**. Ve stejné šířce je i osové vybrání. V jádru je vývrt pro uložení **kuličky g** s **pružinou h** jistící jeho polohu ve střední poloze.

Objímka f s vnitřním drážkováním má vybrání v místech odpovídajících vybráním v jádru (příčměž v šířce axiálního vybrání jsou drážky sraženy pod úhlem odpovídajícím sražení **unášечů kroužků e**). Kromě drážkování jsou v objímce mělká kuželová vybrání zajišťující objímku v polohách sepnutí.

Synchronizační kroužek e s vnitřní kuželovou plochou má tři unášече bočně šikmo sražené a vlisovaný bronzový kroužek (s **vnitřní** kuželovou plochou).

Kola j na hnaném hřídeli kromě svého šikmého ozubení, mají upravenou kuželovou **vnější plochu n**, korespondující se **synchronizačním kroužkem e** a **drážkový kotouč k** s drážkami odpovídajícími drážkám **objímky f**. Kolo je uloženo na **bronzovém pouzdru m**.

Princip vícestupňové převodovky

Zjednodušený příklad funkce vícestupňové převodovky.

Znázorněná převodovka má možnost řazení tří rychlostních stupňů v jednom směru a možnost zařazení jednoho zpětného chodu.

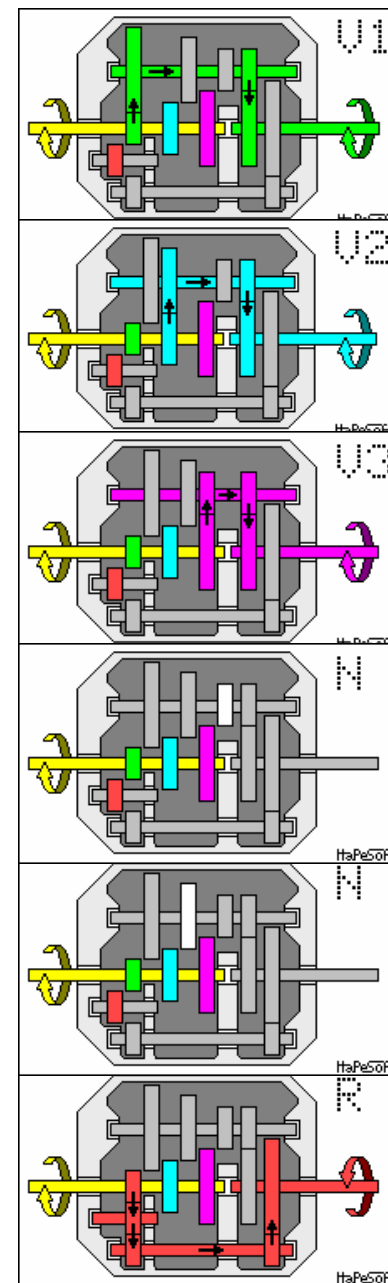
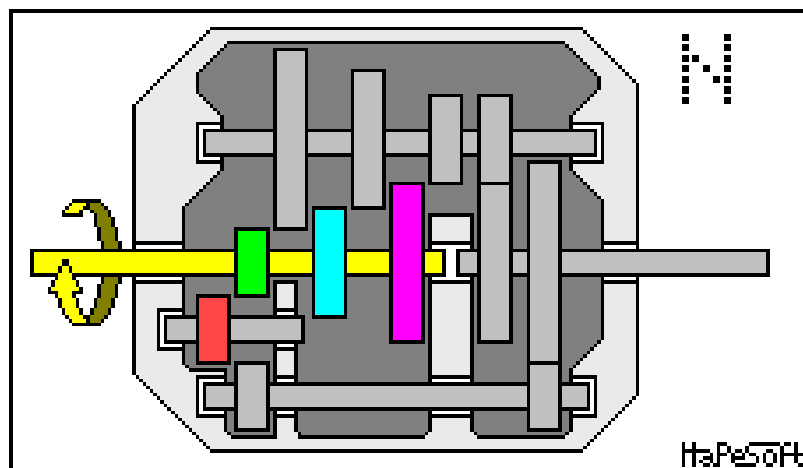
Převody pro řazení tří rychlostních stupňů jsou označeny zeleně, modře a fialově.

Animací je znázorněno, jak se dostávají do záběru jednotlivá přenosová kola a tím se mění otáčky (rychlost) a výkon na výstupní hřídeli.

Zpětný chod je značen červeně.

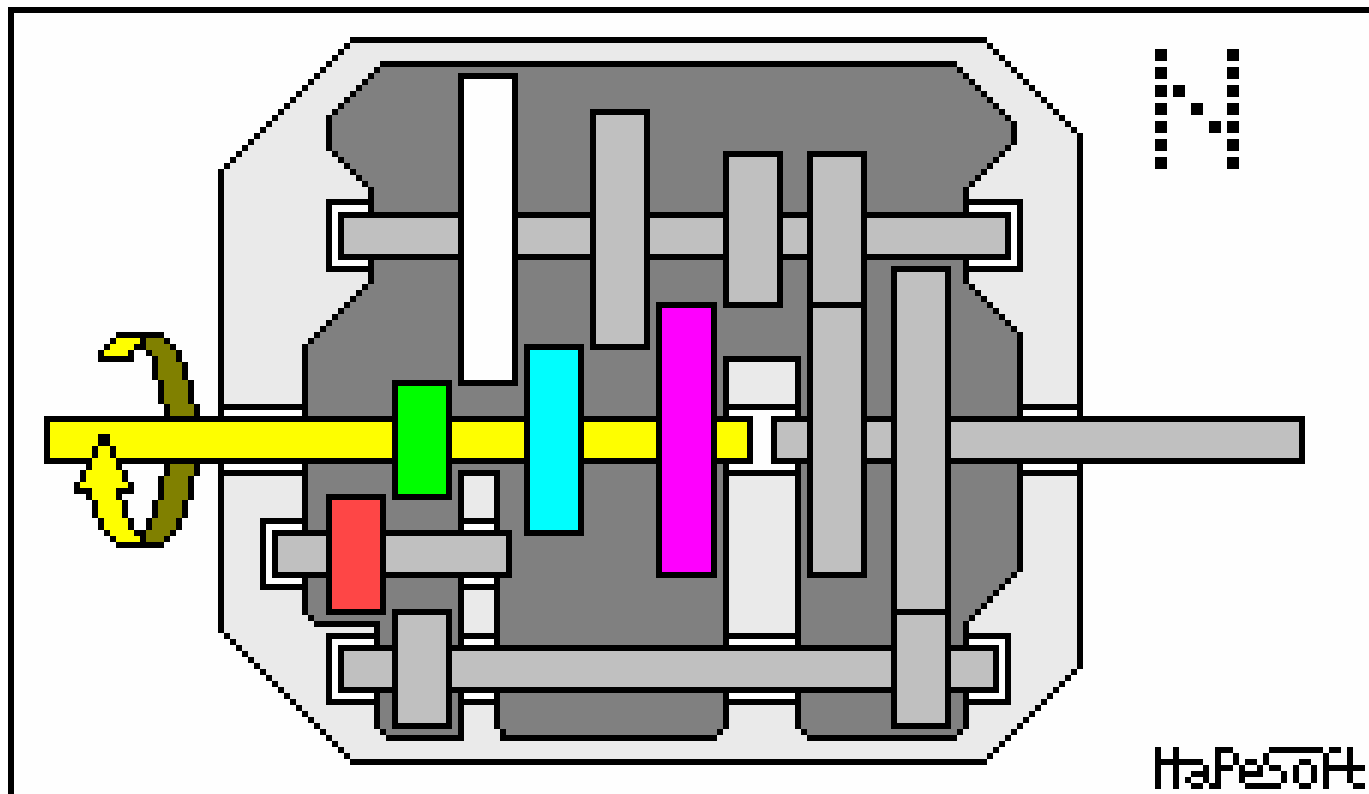
Vstupní hřídel je značena žlutě, výstupní mění barvu podle zařazeného převodu.

V obrázku jsou doplněny stavy převodu; rychlosti **V1**, **V2**, **V3**; zpětný chod **R**; neutrál **N**. Animace pro zjednodušení neřeší potřebnou synchronizaci a mechanismus přestavění přenosových kol.

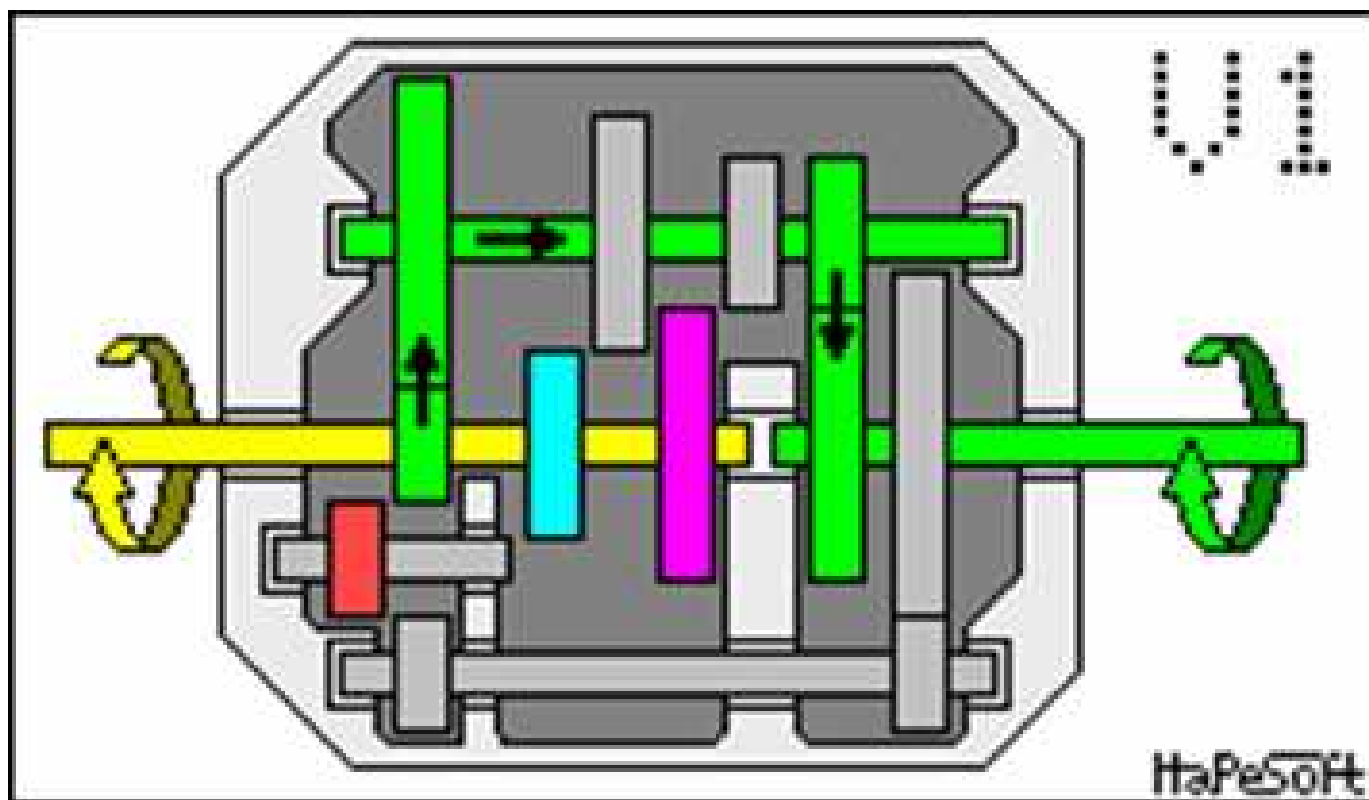

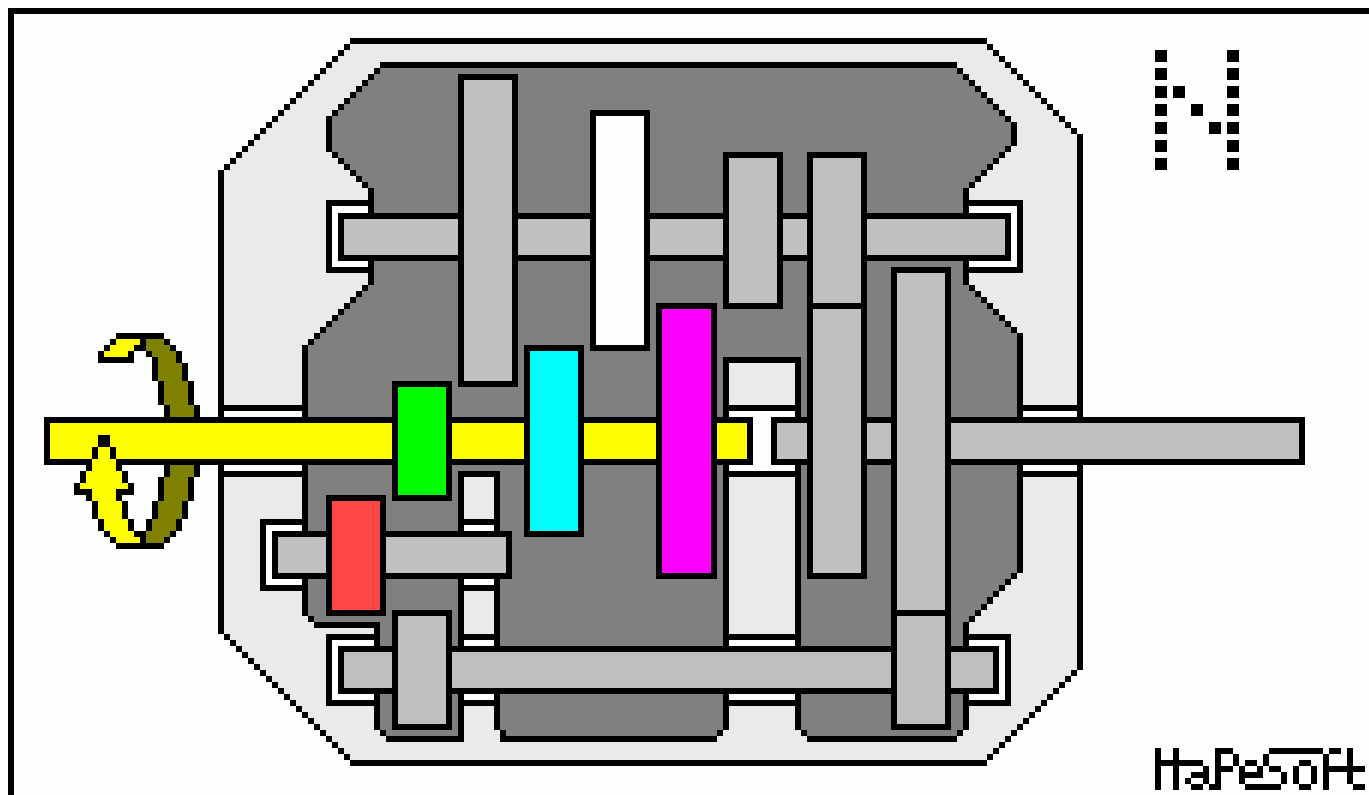
neutrál před zařazením 1. rychlostního stupně

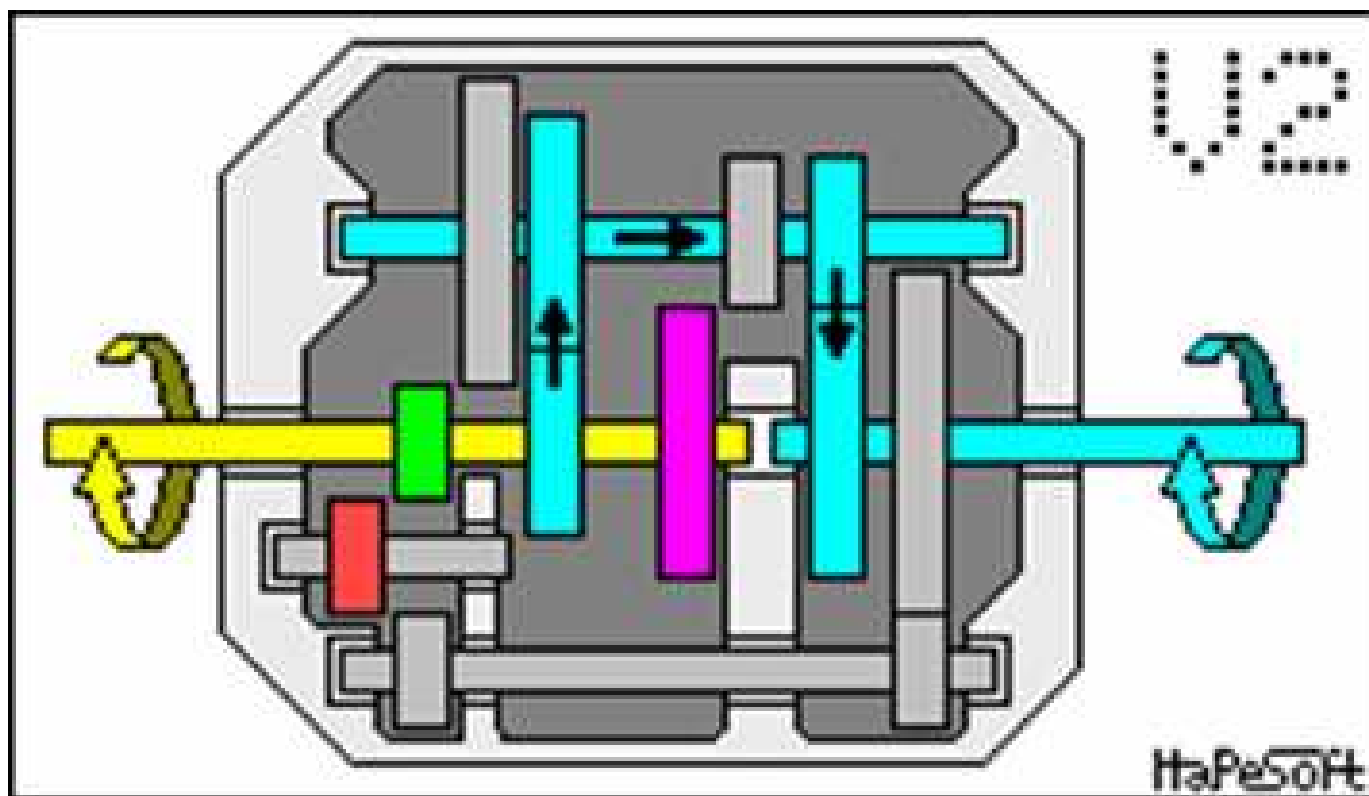
zařazení 1. rychlostního stupně

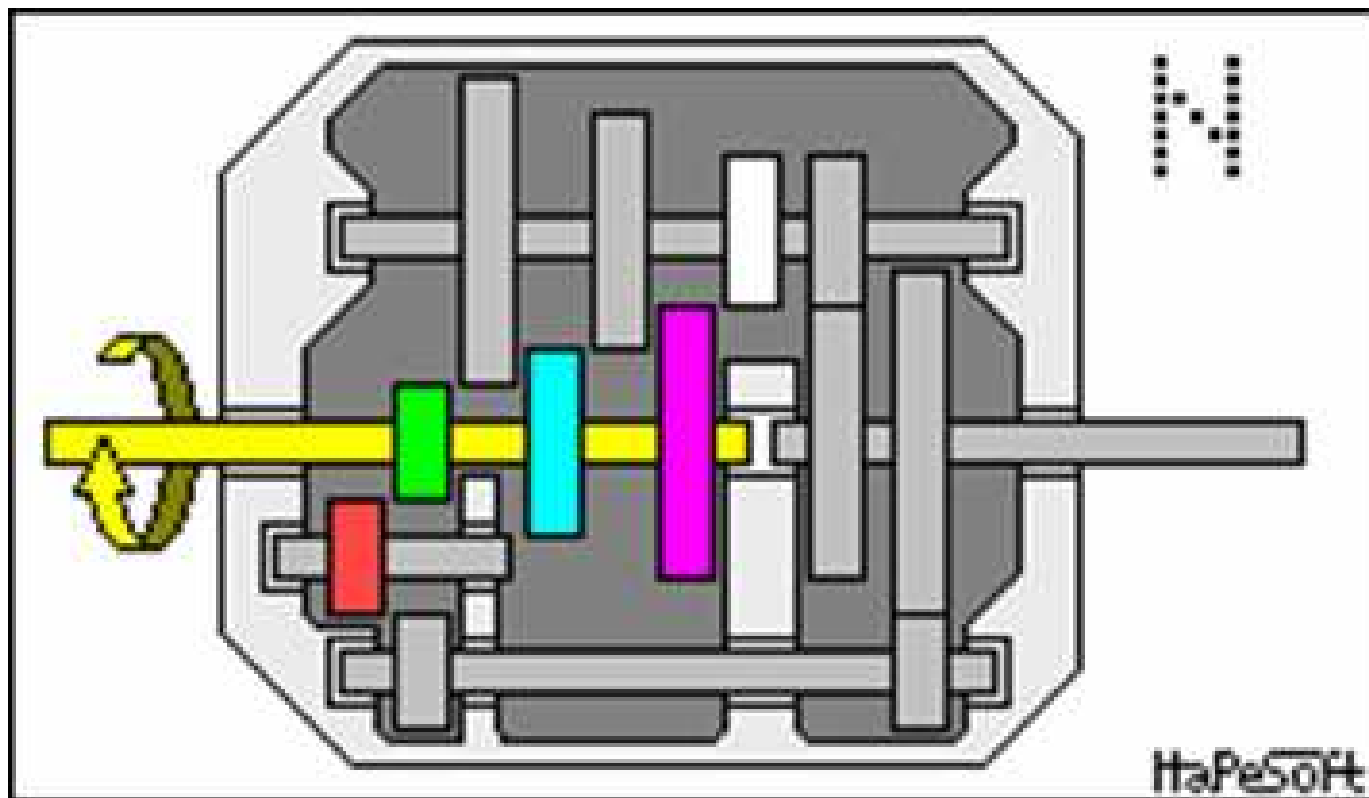
neutrál před zařazením 2. rychlostního stupně

zařazení 2. rychlostního stupně

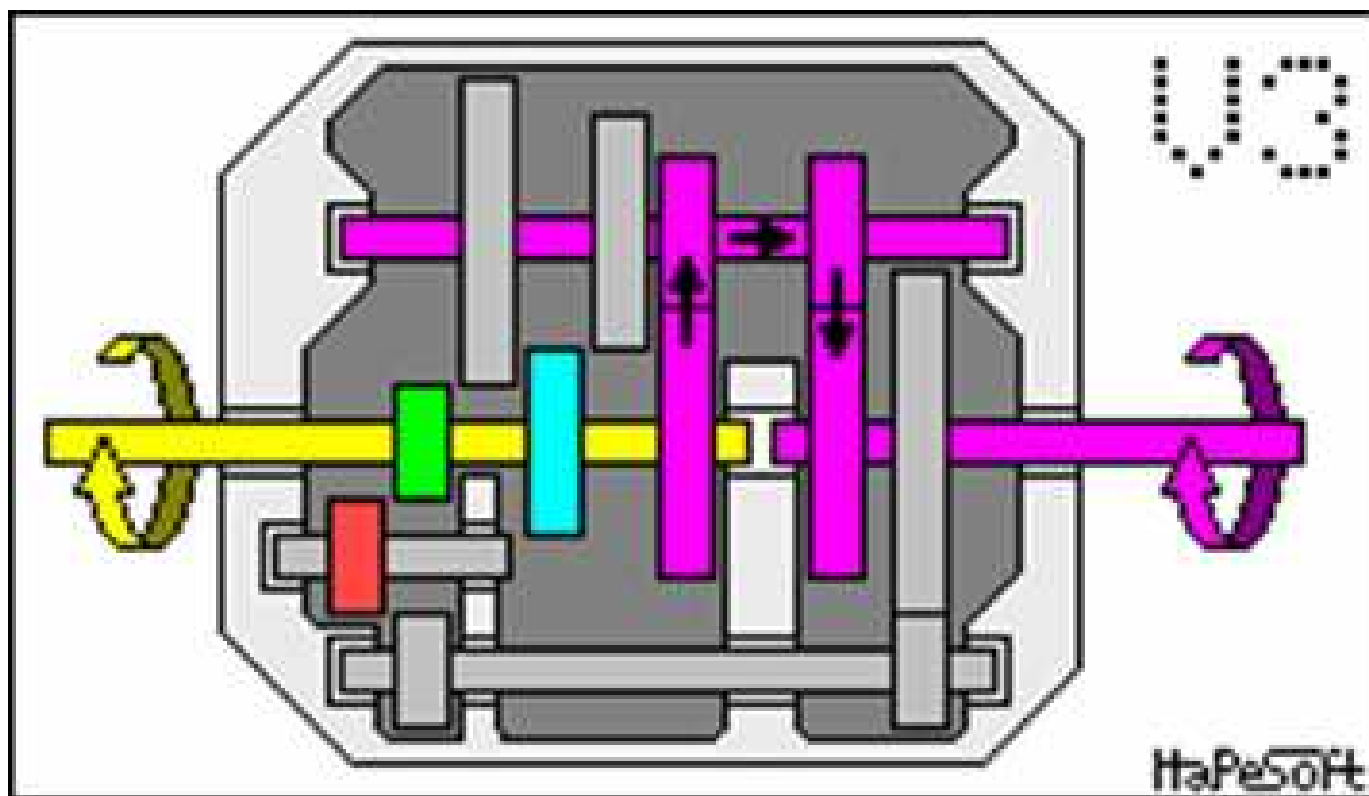

neutrál před zařazením 3. rychlostního stupně

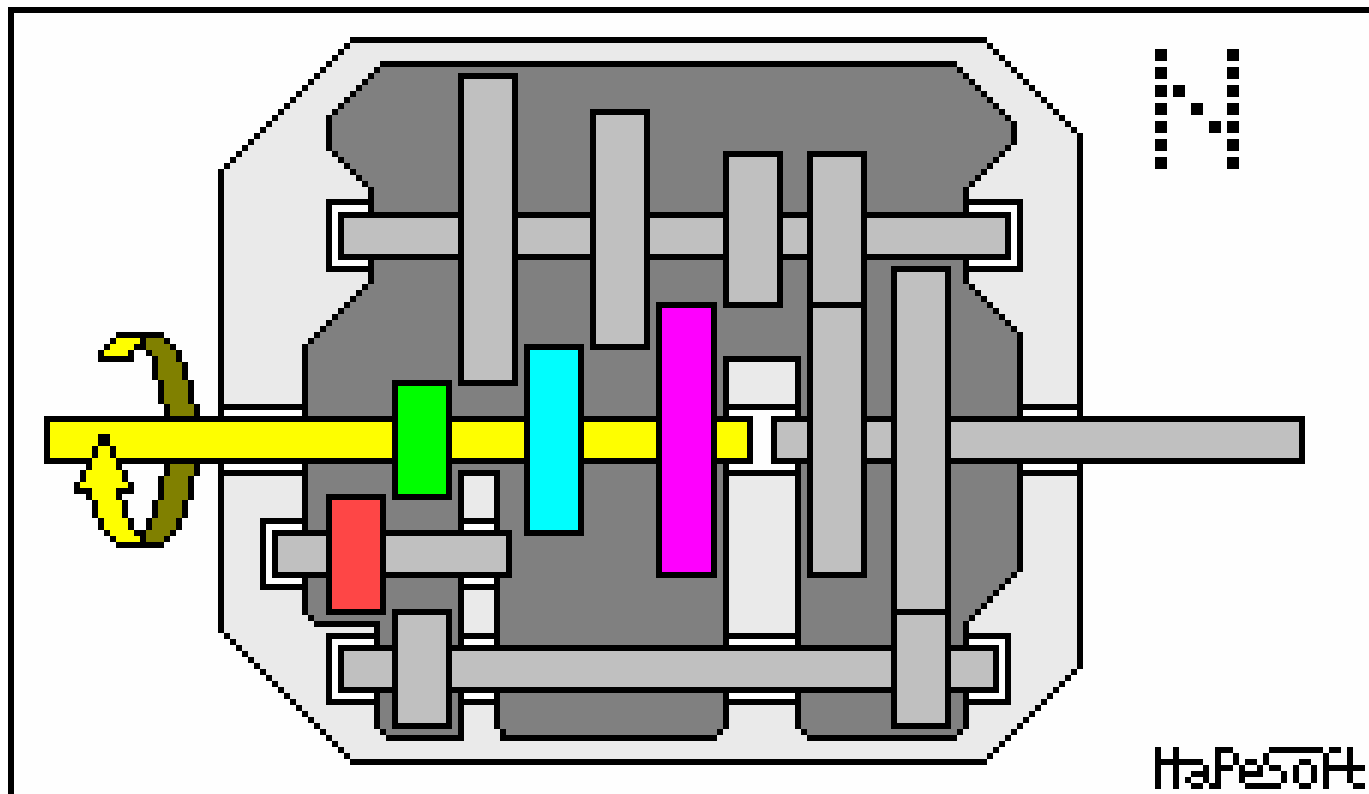

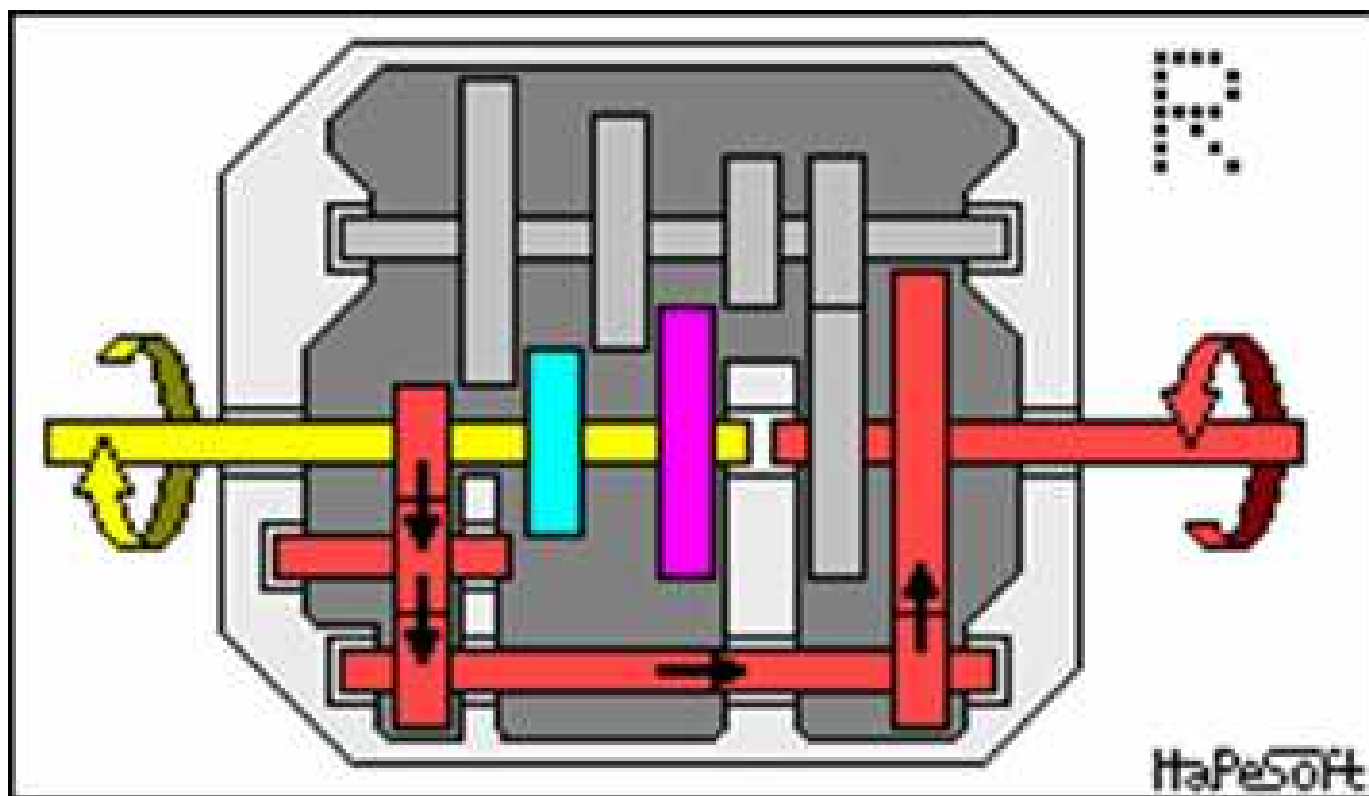
zařazení 3. rychlostního stupně

neutrál před zařazením zpětného rychlostního stupně

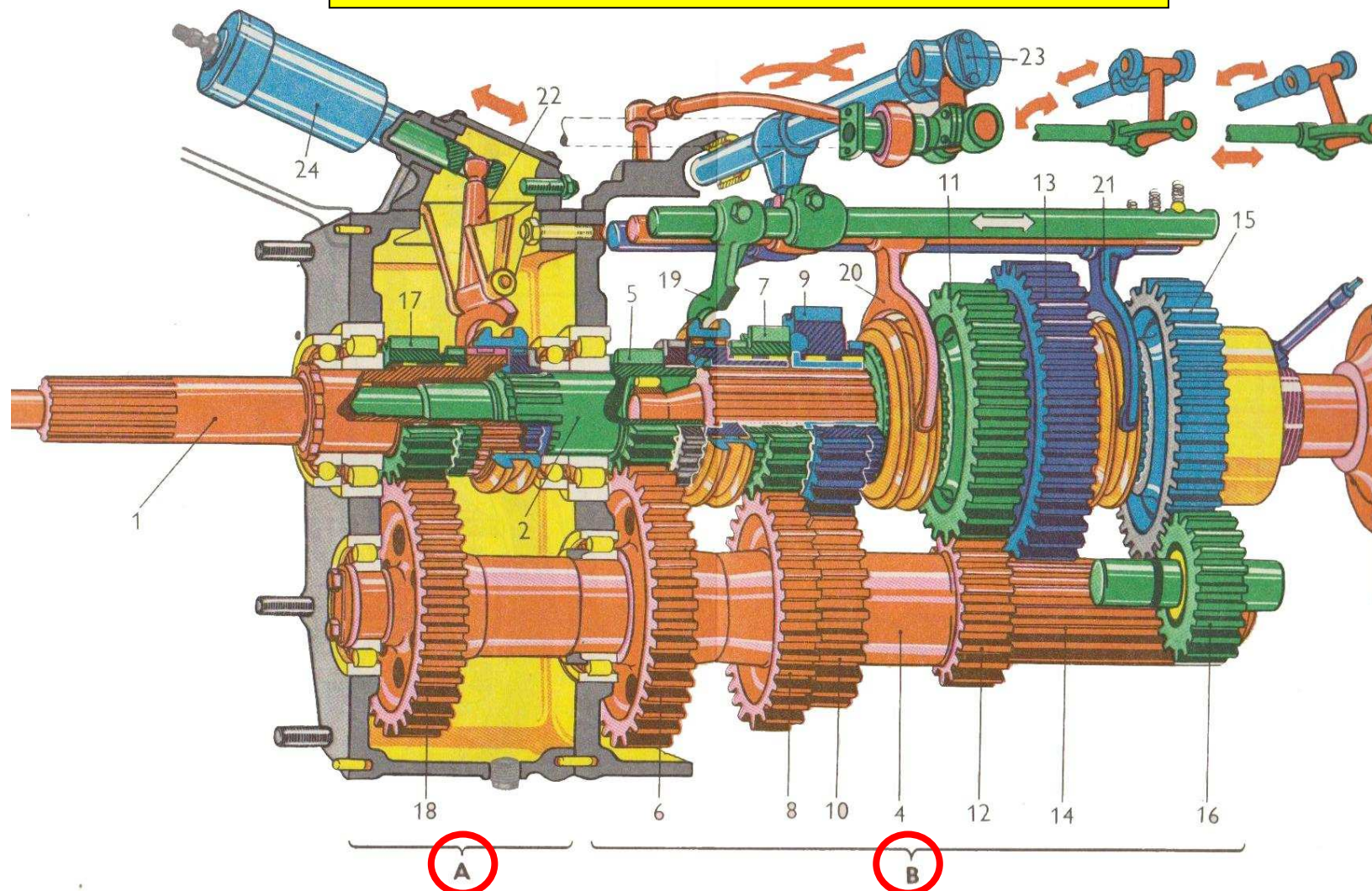

zařazení zpětného rychlostního stupně

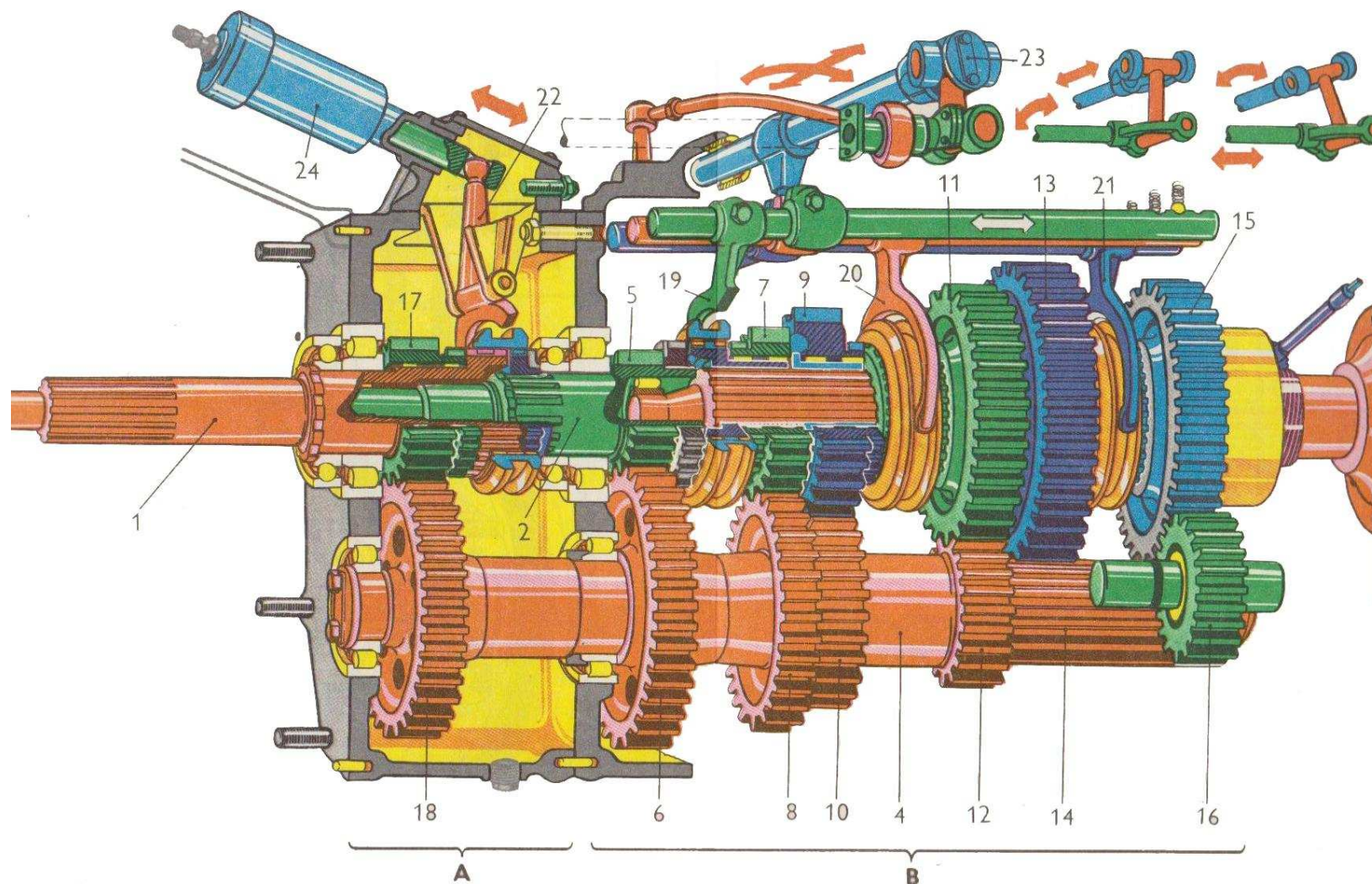
Převodovka pro nákladní automobily - skládá se z předřazené převodovky (jednostupňové) A, ze **základní převodovky B** s pěti převodovými stupni vpřed a jedním zpětným chodem. To umožňuje zařazení 10 převodových stupňů vpřed a dvou stupňů vzad. Předřazený převod pulí rozsah mezi převodovými stupni základní převodovky. Všechna kola jsou ve stálém záběru. První převodový stupeň a zpětný chod mají kola s rovnými zuby, ostatní se šikmými. Řazení základní převodovky je přímé, předřazené nepřímé.

Popis převodovky nákladní vozidlo

Předřazená převodovka. Pomocný hřídel **1** s lamelami spojky tvoří hnací hřídel. Je uložen ve skříni ve válečkové a kuličkovém ložisku svým předním koncem. Druhý konec pomocného hřídele je uložen ve vnitřním ložisku **předního hřídele 2** základní převodovky nesoucí **ozubené kolo 5**, které zabírá s **protikolem 6** na předlohovém hřídeli a drážkovaný kotouč. **Hřídel 1** má ve své přední části na jehlovém ložisku **ozubené kolo 17** s drážkováním. **Kolo 17** zabírá s **kolem 18** na **předlohovém hřídeli 4**. Drážkování kola **17**, hřídele **1** a kotouče na hřídeli **2** je shodné s objímkou. **Pákou 22**, která zasahuje do drážky objímky, posunem vlevo se zařazuje předřazený stupeň, a to koly **17,18**. Posunutím objímky vpravo se zařadí jen základní převodovka.

Základní převodovka. Výstupní drážkovaný hřídel ukončený přírubou **3** nese na jehlách uložená ozubená kola pro 4. převodový stupeň až zpětný chod, zabírající s koly předlohy **4** s ní pevně spojenými. Pro jednotlivé převodové stupně jsou v záběru tato kola

Převodový stupeň:	Ozubená kola v záběru:
1.....	5, 6 -14,13
2.....	5, 6 -12,11
3.....	5, 6 -10, 9
4.....	5, 6 - 8, 7
5.....	přímý (hřídel 1 je spojen s hřídelem 3)
Z.....	5, 6 -14, 16, 15

Všechna kola uložená na jehlách nesou kotouče s drážkováním pro řadicí objímky ovládané třemi vidlicemi zasahujícími svými kameny do jejich drážek. Každá vidlice je uložena na řadicí tyči aretované kuličkou ve třech polohách, z nichž střední je neutrální.

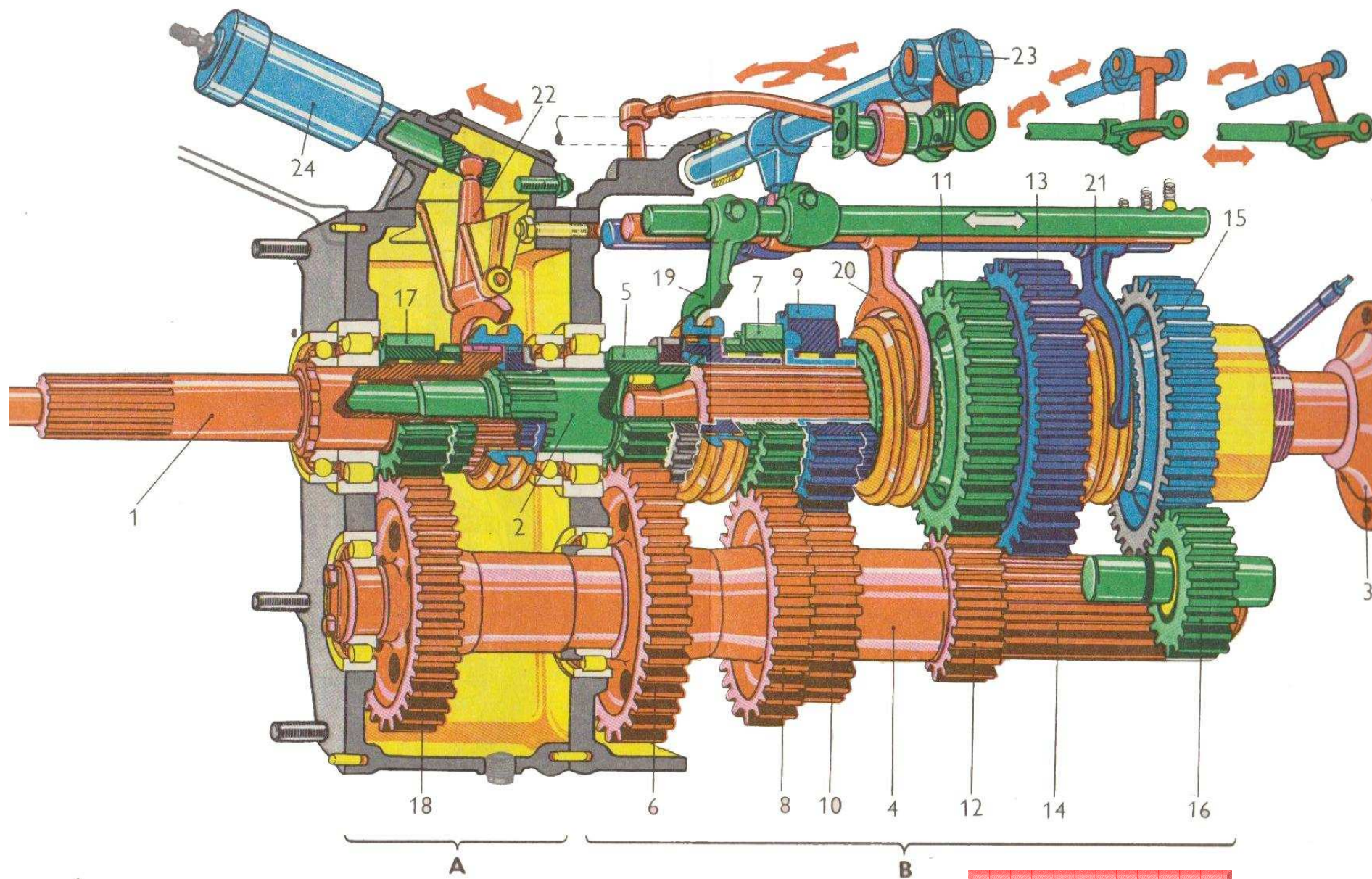
Vidlice:	Řadí převodový stupeň:
19.....	5 a 4
20.....	3 a 2
21.....	1 a Z

Při zařazení vidlice **22** vlevo (rychlloběh) jsou redukováné převodové stupně se záběrem kol:

Převodový stupeň:	Ozubená kola v záběru:
1R.....	17, 18 - 14, 13
2R.....	17, 18 - 12, 11
3R.....	17, 18 - 10, 9
4R.....	17, 18 - 8, 7
5R.....	17, 18 - 6, 5
ZR.....	17, 18 - 14, 16, 15

Za kolem **15** a ložiskem výstupního hřídele **3** je uloženo soukolí pro pohon tachometru.

zpět na popis

Kontrolní otázky :

1. Popište co je účelem převodovky.
2. Popište princip vícešupňové převodovky.

Použité zdroje

- Veškeré použité obrázky (kliparty) pocházejí ze sady Microsoft Office 2010.
- Obrázky pochází z níže uvedených zdrojů
- W.REBEL. *Princip vícecestupňové převodovky* [online]. [cit. 18.11.2012]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Gear_3SR_ANI.gif
- Chvátal Petr, Učebnice pro žadatele o řidičské oprávnění skupin C,D a E, ISBN 80-902549-7-7
- Křen Karel, Košťál Jiří. *Moderní automobil v obrazech*. Odpovědný redaktor: Vladimír Štros; technický redaktor: Miroslav Torn, Václav Vlach; Jiří košťál. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1972. 180 s., 49 vyobrazení.
- Učebnice pro autoškoly, Vladislav Hokeš, 5. vyd. Praha : Naše vojsko, 1989, 432 s., berevné přílohy 32 stran

*Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Peter Butkovič
Financováno z ESF a státního rozpočtu ČR.*